

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський державний університет
імені В.О.Сухомлинського

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МИКОЛАЇВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ
(збірник наукових праць)

Випуск 8

Миколаїв
МДУ
2004

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МИКОЛАЇВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

ВИПУСК 8

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ
І СУЧАСНІСТЬ: ОСОБИСТІСТЬ
У НАВКОЛИШНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

3. Лемківський М.В. Методичні рекомендації з використання творчої спадщини В.О.Сухомлинського. – Житомир, 1980.
4. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української педагогіки. – К.: ІЗМН МО України, 1998. – С. 307 – 318.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – 24 с.
6. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамушенко, І.Ф. Кривоноса та ін. // За ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища школа, 1997. – 349 с.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 т. / Рад. школа. – К., 1977. – Т.4. – 640 с.
8. Сухомлинский В.А. Книга о любви / Сост. А.И.Сухомлинская. – М.: Молодая гвардия, 1993. – 191 с.
9. Сухомлинська О. Василь Сухомлинський у зарубіжжі // Початкова школа. – 1998. – №9. – С. 5 – 10.
10. Сухомлинська О.В. С.Френе і В.Сухомлинський: спільне і відмінне у вихованні. // Шлях освіти. – 1996. – №2. – С. 30 – 35.

K.F.Nor

STUDYING OF V.O.SUKHOMLYNSKY INHERITANCE IN A COURSE «HISTORY OF PEDAGOGICS»

Basic approaches of study of the V.O.Sukhomlinsky inheritance in a course are examined in the article «History of pedagogics» An author pays attention to the unusual forms of organization of lectures and seminar employments.

УДК 37.03
Г.І.Іванюк

МОДЕЛЬ УЧИТЕЛЯ У ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІЙ СПАДЩИНІ В.СУХОМЛИНСЬКОГО

Стаття присвячена вивченню особистості вчителя у теоретико-педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського

Загальноосвітні школи у сільській місцевості – це особливе соціокультурне явище. Зв'язок з соціальним оточенням, з життям сім'ї, родини визначає її особливе місце в освітньому просторі країни. Раннє включення дітей, підлітків у господарську діяльність сім'ї сприяє формуванню прагматичного мислення, оціночних суджень, професійного самовизначення.

Осмилення педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського, дослідження особливостей сільської школи та розроблення теоретичних і практичних засад її діяльності потребують обґрунтування пріоритетів підготовки вчителя до професійно-педагогічної діяльності в умовах освітнього середовища села.

Безперечно, читаються в деяких педагогічних навчальних закладах окремі спецкурси, викладачі цитують висловлення видатного педагога, рекомендують студентам для конспектування твори В.О.Сухомлинського. Але, на жаль, вся ця робота має епізодичний характер, тому підготовка вчителів до практичної реалізації педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського ведеться не цілеспрямовано, без достатнього програмного забезпечення.

Далеко неповне статистичне порівняння свідчить про те, що у ЗНЗ у сільській місцевості ще недостатні педагогічні умови доступу до якісної освіти.

Вплив негативних факторів руйнування інфраструктури соціального забезпечення у селі, віддаленість від центрів культури та цивілізаційних умов спричиняють відплив висококваліфікованих педагогічних кадрів до інших сфер. Професія вчителя втрачає престиж. Загострюється невідповідність між суспільною роллю і соціальним статусом учителя.

Педагогічні умови функціонування сільської школи є, безперечно особливими. По-перше, – мала наповненість класів, діяльність класів-комплектів вимагає від сучасного учителя модернізації педагогічних технологій на засадах індивідуалізації навчання. По-друге, готовність і здатність учителя викладати два і більше предметів, іноді далеко не однієї освітньої галузі, наприклад, один учитель викладає математику, іноземну мову; географію, інформатику, малювання. Такий стан речей вимагає від учителя розширення діапазону професійної компетентності.

Окрім власне педагогічних професійних обов'язків, учитель на селі виконує ряд інших, що швидше пов'язані із соціальною життєдіяльністю села.

Економічні, соціальні, демографічні зміни на селі загострюють питання функціонування школи, що залишилась здебільшого єдиним осередком культури. «Сільська школа далеко не те, що школа міська. На неї тепер покладається зовсім особлива місія. Сільська школа – найважливіший, головний, іноді, в силу умов, що складаються єдиний осередок культури. Вона задає тон всьому інтелектуальному, культурному і духовному життю села» [1, с. 418].

Зміни соціально-економічного укладу сучасного села, нові технології господарювання випереджують зростання інтелектуальної, духовної культури її жителів. Обмежений доступ до інформації (нерідко сільські бібліотеки оперують застарілими фондами або й зовсім не працюють за браком фінансування з місцевих бюджетів), спонукають молодь до засвоєння часто-густо низькопробних зразків «поп-культури». Тому важливо: «...щоб село збагачувалося інтелектуально розвиненими і виховними молодими людьми. Без них неможливий ні науково-технічний прогрес, ні духовне життя села» [2, с. 419].

Стосовно сільської школи побутує помилкова думка, що пріоритетним напрямом її діяльності є насамперед трудове виховання учнів у процесі сільськогосподарської праці. Звичайно, наближеність до природи, життя і ній є визначальними у світосприйманні особистості, формуванні світоглядних позицій. Однак аж ніяк не можуть обмежувати доступ учнів до сучасних наукових здобутків. Учнів безперечно цікавлять проблеми філософії, культури, сучасні інформаційні та ін. технології. Тому важливо, що несе особистості вчитель: повагу до людини, інтерес до знань, чи ...?. Актуальнішою в контексті проблем сільської школи є думка В.Сухомлинського про те, що «Село починається з школи; культура села починається з культури сільського учителя. Головна виховуюча сила в сільській школі – духовне багатство, знання, ерудиція, кругозір педагога. ... Головне – чим приваблює до себе допитливе юнацтво сільський учитель. Чи є в нього самого невгасима жадоба знань, пристрасне прагнення до книжки, науки, культури» [1, с. 421]

В.О.Сухомлинський значну увагу приділяє обґрунтуванню пріоритету культурно-освітньої діяльності сільського вчителя: «... культура села починається з культури сільського вчителя». Проблема важливості духовного багатства і культури сільського вчителя – є актуальною і в наші дні. На відміну від учителя міської школи, вчитель у селі має особливу значущість. Професійна діяльність вчителя, його особисте життя в сільському середовищі є прозорим. Тому всі вчинки вчителя, його громадянська позиція, особисті оціночні судження стають предметом схвалення чи осуду не лише учнів, а їх батьків, громадськості села. Учитель сільської школи – не просто викладач математики, літератури, історії і т. ін. Він є провідником людської культури. Культура вчителя виявляється у професійній діяльності, веденні господарства, спілкуванні з колегами, учнями та батьками. Авторитет сільського вчителя, його суспільний портрет пишеться односельцями та вихованцями. «Якщо ми говоримо, що учитель знаннями виховує, то суть цього складного і не до кінця ще вивченого процесу полягає на моє думку, в тому, що знання підносять людину в її власних очах, утверджують в ній почуття гордості, розвивають незгасну допитливість розуму, учать боротися за торжество справедливих

ідей»[4, с. 421]. Зрозумілі вимоги суперечать культурного життя, несучасного сільського в обмежений доступ до учителя. Тому праця сіль

Дивовижна сила майстра педагогічної Ново-Покровська гімназії працівник освіти Васи чудовий результат. Уч професії, ведуть чимале життям. Учитель є спра

Утвердження в їх цінності для особист «Село тепер-гостро пот володаря дум юнацьких сім'ями учнів. Найчасті соціальних, побутових процесу. Усі шкільні сприяє покращенню якості бути і негативний (винс навчально-виховний процес сільській школі просто і школи і особливо сільськ

Життєдіяльність психології. В умовах діяльності коло спілкування вчителів сприяє утвердженню сили поведінки та вчинків особистості, розвитку особистості, самовдосконалення. «У сільському світі відбувається навчання». Тільки світ сільської школи був і культури»[2, с. 420].; – завд

Зв'язок педагогічного сприяє наближенню виховання підростаючого вчаться дивитися на світ очі жінку, людину»[2, с. 438].

Людина тільки тоді майстерність іншій людині вступає в моральні відносини голови вчителя в голови дитини на моє тверде переконання людини до людини як до най...Творення щастя є можна говорити як про здат [3, с. 456].

У професійній діяльності вихованця, батька, мешкака допомогою слова, що є най

ідей»[4, с. 421]. Зрозуміло, що до сільського вчителя громадськість ставить високі вимоги. Часто ці вимоги суперечать умовам життя та праці вчителя. Очевидно, що відірваність від центрів культурного життя, неспроможність користуватися сучасними науковими досягненнями ставить сучасного сільського вчителя у несприятливі умови. Перевантаження домашнім господарством, обмежений доступ до психолого-педагогічної, методичної літератури залишається тягарем учителя. Тому праця сільського вчителя потребує підтримки держави.

Дивовижна сила розуму і слова Василя Олександровича дала путівку в життя багатьом майстрам педагогічної праці в Україні та за її межами. Наприклад, відома не лише в Україні Ново-Покровська гімназія-інтернат Дніпропетровської області та її директор Заслужений працівник освіти Василь Микитович Сиволаб. Зерна науки В.Сухомлинського тут дають чудовий результат. Учні не лише здобувають загальну середню освіту, а й здобувають професії, ведуть чимале гімназійне господарство. вони і насправді в школі живуть справжнім життям. Учитель є справжнім носієм «світлого й мудрого».

Утвердження вчителя як світоча знань підносить його в очах учнів, формує розуміння їх цінності для особистості, суспільства, стимулює в учнів допитливість, інтерес до знань. «Село тепер гостро потребує духовно багатого, інтелектуально різностороннього педагога – володаря дум юнацьких»[4, с. 421]. Особливістю діяльності сільської школи є її зв'язок з сім'ями учнів. Найчастіше сільський вчитель виступає й у ролі порадики батьків з різних соціальних, побутових питань. Водночас, сім'ї учнів, їх родини є співучасниками педагогічного процесу. Усі шкільні свята перетворюють у загальносільські. Тісна співпраця з батьками сприяє покращенню якості роботи школи. Водночас зрозуміло, що вплив сім'ї на школу може бути і негативний (виною цього буває асоціальна поведінка батьків, пияцтво, втручання у навчально-виховний процес і т. ін.). Тому «Поліпшити викладання, підвищити якість знань у сільській школі просто неможливо без піднесення культурного, духовного рівня життя всієї школи і особливо сільської сім'ї» [5, с. 419].

Життєдіяльність сільської школи вимагає від учителя широкого спектру знань з психології. В умовах діяльності шкіл з малою наповнюваністю класів, неповнокомплектних шкіл коло спілкування вчителів, учнів та їх родин є досить обмежене. Ця особливість сільського життя сприяє утвердженню сили громадської думки стосовно важливих питань життя села, школи, поведінки та вчинків особистості (схвалення чи осуду). Важливо піднести вагомість знань у розвитку особистості, показати шлях до пошуку ціннісних орієнтирів, духовного самовдосконалення. «У сільській школі, на мій погляд, треба думати про ту атмосферу, в якій відбувається навчання». Треба добиватися, щоб у сім'ї і в школі панувала книжка. Щоб взагалі світ сільської школи був царством думки, книжки, читання, глибокої поваги до знань, науки, культури»[2, с. 420].; – завдання педагога, школи, – вважає Василь Олександрович.

Зв'язок педагогічного колективу і сім'ї в умовах функціонування сільської школи сприяє наближенню виховних цілей які ставить сім'я і школа стосовно свого майбутнього – виховання підростаючого покоління. «Могутня сила виховання закладена в тому що діти вчаться дивитися на світ очима батьків, вчиться у батька поважати, шанувати матір, бабусю, жінку, людину»[2, с. 438].

Людина тільки тоді виховується по-справжньому, коли передає свої знання, досвід, майстерність іншій людині. Вона лише тоді починає відчувати свої творчі сили, здібності, коли вступає в моральні відносини з іншою» [3, с. 343]. «Урок – не тільки перекладання знань з голови вчителя в голови дітей. Це насамперед ставлення людини до вас, вихователя. На уроці, на моє тверде переконання, повинно найповніше і найяскравіше розкриватися ставлення людини до людини як до найвищої цінності». [3, с. 456]

...Творення щастя є метою виховання, і водночас щастя – це душевний стан, про який можна говорити як про здатність бути виховуваним, піддаватися виховному впливу педагога» [3, с. 456].

У професійній діяльності педагога вочевидь домінантою є повага до особистості (вихованця, батька, мешканця цього села тощо). Піднесення людини здійснюється за допомогою слова, що є найважливішим інструментом учителя. Учитель не просто володіє

словом, він направляє його на те, щоб «... слово учителя, насамперед слово, звернене до розуму, серця, душі вихованця, і обставини, створювані в колективі, в спільній праці, у взаємовідносинах дітей з дорослими, – все це переконує людину в тому, що вона – творець, володар праці, і від неї самої, від її волі, наполегливості, працьовитості залежить виявити себе, розкрити свої задатки, сили, здібності, талант [3, с. 465].

Знання дитини, усіх, хто її оточує, вважав В.Сухомлинський – це наука про людину «людинознавство». Однак знання про людські чесноті, шляхи та умови їх розвитку перетворюються, є дієвими лише тоді, коли сама особистість стає суб'єктом діяльності. Введення дитини у світ людинознавства будить її думки, почуття, волю до власного самовизначення. Однак розповіді (чи будь-яка інша інформація) про велике, героїчне не можуть залишати самого вихованця байдужим. Важливо, щоб та інформація, носієм якої є вчитель будила інтерес, зацікавленість, спонукання до особистої діяльності. «Піднесення людини я уявляю собі як глибоку моральну роботу розуму і серця, сенс цієї роботи полягає в тому, що людина готується духовно, морально до самовиявлення, до того, щоб розкрити себе» [3, с. 467].

Близькість до соціального середовища сім'ї, відкритість життя сільської громади вимагає від учителя розуміння внутрішнього стану дитини, пізнання її світу. Уведення учнів у «духовний, моральний зміст» життя залишається пріоритетом педагогічної творчості учителя. І не обов'язково уносити сюди щось «модерне», штучне, що не складає цінності для особливості, а залишається лише швидкоминучою кон'юнктурою. Глибоко змістовна думка Василя Олександровича про те, що «... справжня педагогічна майстерність починається там, де вашому вихованцеві хочеться стати хорошим, а бажання це утверджується лише тоді, коли людина в чомусь створеному власними руками і розумом бачить саму себе, гордиться собою, переживає незрівняне почуття гідності творця» [4, с. 399]. Педагогічна творчість стосується особливої сфери діяльності, вона залишає слід не в матеріальному вияві, а іншій людині. Яскравість думок, суджень, глибина переживань самого учителя є тими невидимими інструментами, що торкаючись найтонших струн дитячої душі, відкривають різні барви світу людини.

У силу специфічних особливостей функціонування сільської школи, педагогічна творчість учителя, директора набуває особливого відтінку. Зважаючи на те, що значна частина ЗНЗ, що функціонують у сільській місцевості є неповнокомплектними, малокомплектними, змінюються деякі функціональні обов'язки директора школи та заступників. Поєднання адміністративно-господарських функцій з педагогічними, методичними, навчально-методичними вимогах від директора ЗНЗ не лише глибоких теоретико-практичних знань, а здатності та готовності удосконалювати свої психолого-педагогічні управлінські знання, оволодівати сучасними педагогічними технологіями.

Організація педагогічного процесу школи не буде повною і життєздатною без залучення батьківського колективу, громадськості села.

Школа сьогодні має бути готовою надавати освітні послуги. Замовником їх все частіше стає сім'я, самі учні. Отож чи кожен сільський ЗНЗ може задовольнити ці запити?

Наближення всього інтелектуального життя шкільного колективу і сім'ї є однією з умов вирішення цього завдання. «Єдність освіти і виховання, освіченості і вихованості, перетворення знань в особисті переконання; єдність навчання і морального виховання мають бути усвідомлені директором та учителями. Без такого спільного підходу школа не може виконати свого завдання – забезпечення умов для розвитку особистості» [4, с. 397].

У статтях «Розмова з молодим директором школи» кожна думка є дороговказом рекомендаціями стосовно управління школою.

Досконале володіння директором «наукою, майстерністю і мистецтвом навчання і виховання» є умовою успішного педагогічного процесу. Педагогічна праця у сільській школі має свої особливості. Тому важливо, щоб підготовка учителя у педагогічних ВНЗ проводилась з урахуванням потреб школи, зокрема, сільської школи.

Аналіз навчальних планів та програм з педагогіки кількох педагогічних університетів України свідчить про те, що педагогічна підготовка майбутніх учителів здебільшого здійснюється без урахування специфіки діяльності школи у сільській місцевості.

Урахування специфічних факторів впливу на розвиток особистості учня в освітньому середовищі села: культурологічних, демографічних, впливу сім'ї, зв'язків школи з соціальним середовищем у розробленні концепції моделі підготовки учителя впливає з об'єктивних потреб особистості доступу до якісної освіти, у конкретних умовах діяльності сільської школи.

Осмислення внеску видатного педагога ХХ ст. у розроблення вимог до вчителя є визначальним у подальших дослідженнях особливостей діяльності сільської школи, ролі і соціальної значущості сільського учителя. Актуальним є розроблення моделі учителя сільської школи, навчальних програм підготовки майбутніх педагогів у ВНЗ України на засадах теоретико-педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сухомлинський В.О. Особлива місія. – Виб. тв. В 5-ти т. Т.5, К.: Рад школа, 1977. – с. 418–422.
2. Сухомлинський В.О. Моральні цінності сім'ї. – Виб. тв. В 5-ти т. Т. 5, К.: Рад школа, 1977. – с. 336–440.
3. Сухомлинський В.О. Людина найвища цінність. – Виб. тв. В 5-ти т. Т.5, К.: Рад школа, 1977. – с. 446–472.
4. Сухомлинський В.О. Моя педагогічна віра. – Виб. тв. В 5-ти т., Т.5, К.: Рад школа, 1977. – с. 392–401.
5. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором. – Виб. тв. В 5-ти т., Т. 4, К.: Рад школа, 1977.– с. 393–659.

G.I.Ivaniuk

MODEL OF TEACHER IN THE THEORETICAL-PRACTICAL INHERITANCE OF V.O.SUKHOMLYNSKY

The article is devoted to the study of personality of teacher in the theoretical-pedagogical V.O.Sukhomlynsky's inheritance

УДК 37.013.43:378.1

З.В.Гіптерс

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті досліджується проблема формування культури студентської молоді, аналізуються педагогічні підходи, форми і методи виховання творчої особистості.

У вітчизняній та зарубіжній педагогічній думці проблема художньої творчості молоді, формування культури особистості посідає вагоме місце. Зокрема, Л.С.Виготський, А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський проблему естетики, творчості вважали визначальним фактором у формуванні всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Проблему формування культури особистості, системи естетичного виховання у вищій школі, форм, методів, засобів залучення студентів до художньої творчості розглядають у своїх дослідженнях М.В.Гончаренко, О.Н.Дем'янчук, С.В.Домбровський, І.А.Зязюн, А.С.Каргін, А.І.Комарова, Г.І.Корольова, В.О.Кудін, О.В.Лармін, М.Ф.Овсянников, Г.А.Петрова, О.М.Семашко та ін.

Метою даної статті є аналіз педагогічних підходів до формування культури особистості, пошук шляхів, форм і методів виховання творчої людини, активна життєва позиція котрої виявляється у сфері праці, дозвілля, у спілкуванні з іншими людьми.